

Széttört dió közel egy országhatárhoz

3. részlet egy talán soha el nem készülő regényből

Az érettséginél Péter számára is keményebb dió volt az egyetemi felvételi. Azon a tudományegyetemen, amely K. L. nevét viselte. Az Iskolavárosban, már biztosan minden olvasó kitalálta, hogy Sárospatakon, az egyik tanár mondta egykor K.-nak, hogy „nagy országháborító” lesz belőle És valóban: 1849-ben kormányzó lett. A fiú által választott intézmény D. városban volt, persze az olvasók már nyilván tudják, hogy Debrecenről van szó. A továbbiakban néhány szóban gimnáziumi osztálytárs nevét sem titkoljuk el, de tartjuk magunkat a régi mondáshoz: „Halottakról vagy jót vagy semmit.” Vagy rosszat is, csak a nevük nélkül?

Az 1960-ban Sárospatakon érettségizett IV. D-és osztálytársak közül Péteren kívül Debrecenben a Kossuth Egyetemen lett biológia-földrajz szakos hallgató Szilágyi Pál, egy évvel később pedig a magyarral a néprajzot párosító Hoppál Mihály is. Orvostanhallgatónak csak kettőt vettek fel, Angyalos Lászlót és Gacsályi Szabolcsot, hármat, Danyi Józsefet, Janka Attilát és Vietórisz Andrást a mezőgazdasági akadémiára. A debreceni egyetemeken még kevés féle képzés folyt, ezért több osztálytárs csak Budapesten vagy más városban tanulhatott fogorvosnak, állatorvosnak, külkereskedőnek, kertész-, illetve erdőmérnöknek. Matolay Tamásból lett fogorvos, Asztalos Viktorból állatorvos, Kádár Lászlóból külkereskedő, Pataky Dezsőből kertészmérnök, Pákozdy Ernőből és Trauer Hubertből erdőmérnök lett. Hárman, Homonnay Sándor, Dévald István és Kecsmárszky György választották az egri pedagógiai főiskolát, az utóbbi kettő később egyetemi végzettséget is szerzett. Rokonay József és Varga József ugyan Miskolcon is kaphatott volna diplomát, de más egyetemet választottak. A betegsége miatt később érettségizett Páhy Sándor valamilyen műszaki felsőfokú technikumot végzett. Öten nem tanultak tovább, de Nagy Attila, Kupecz (a későbbi Kárpáti) Gyula és Tiszlavicz István is jól elboldogultak szakmájukban, illetve munkájukban, egy másíkról pedig semmit sem tudunk. Egy futballcsapatnyi (cserék nélkül) még biztosan él.

D. MOLNÁR ISTVÁN (1941) irodalom- és művelődéstörténész, az MTA doktora, műfordító, ny. egyetemi tanár. Legutóbbi, Hoppál Mihállyal közösen szerkesztett könyve: *Egy gimnáziumi osztály, Sárospatak, 1956–1960* (Budapest, 2019).

Péternek két szakot kellett választania. Az egyik a magyar nyelv és irodalom volt, a másik a Nagy Keleti Unió, azt se volt nehéz kitalálni, hogy a Szovjetunió hivatalos nyelve és irodalma. Már akkor is két Nobel-díjas orosz írója volt, illetve lehetett volna. Ezt persze a fiú nem tudta, és aztán tanáraitól sem hallotta, mert az első ilyen író a Nagy Októberi Szocialista Felfordulás után emigrációban élt, és 1933-ban mint „hontalan” kapta. A másik 1958-ban, de hogy hazájából ne számúzzék, lemondott róla. Nyilván vannak, akik tudják, kik voltak ők, de a biztonság kedvéért érdemes megadni egy-egy regényük címét. Van magyar fordításuk is: *A szerelem szentsége* és *Doktor Zsivago*. Péter még egyetemista volt, amikor a *Csendes Don* szerzője részesült ebben az elismerésben, és át is vette a díjat. Rövid ideig járt iskolába, ezért akadtak, akik vitatták, hogy ő a hatalmas regény-eposz szerzője. A fiú a felvételin jött rá, hogy a gimnáziumban szerzett orosz tudása elég szerény. Szerencsére magyarból jól sikerült az írásbeli és szóbeli vizsgálója, és nem is a magyar irodalmunkról kellett beszélnie, hanem friss olvasmányáról, *Az öreg halász és a tenger* című amerikai regényről.

Péter életében először (és utoljára) lakott nagy közösségben, 14 fős, inkább hálóteremnek nevezhető diákokthoni szobában. Ott csakis emeletes ágyak fértek el. A többséghez hasonlóan rövid idő múlva otthon érezte magát, kivéve, ha a három II. éves egyike télen is nyitva próbálta tartani az ablakot. Ráadásul náluk ez olyan politikai nézetekkel párosult, amelyek eltértek a többségtől, de erről nem igen beszélt senki. Akárcsak a pataki kollégiumban a „pecúroknak”, a rangidősek parancsolgattak az elsős „golyáknak”. Más lehetőség híján, és mert a nagyon ritkán járó villamossal is csak egy megállónyit lehetett utazni, kerülő úton, a klinikatelepen át, a korábbi hullaházból kialakított mozi mellett egy kilométernyit kellett gyalogolni a diákokthoniig. Az orvosi egyetemet és a klinikákat magas kerítés választotta el a tudományegyetemtől, de egy ajtón vagy csak kibontott falon (?) át lehetett járni. A város központjából elvitt ide a sűrűn közlekedő 1-es villamos. Este, ha a vezetője rendes volt, már az előző megálló előtt lassított, hogy a diákok leugorhassanak, és talán ötven métert nyerve, egy kicsit rövidítsenek a negyedórányira levő szállásukig. Péterék egyeteme akkor egyetlen, ám hatalmas, impozáns épületben elért, amely 1932-ben készült el. Egy ideig benne kapott helyet a menza, már akkor is kicsi, ahol szinte mindig sorban kellett állni. A pincérek hallgatók voltak.

Az I. évfolyamon hetente harminc körül volt a kötelező órák száma, amelyek közül huszonhárom-huszonegy valóban kellett a tanári munkához. Természetesen az angol nyelvnek és a testnevelésnek is megvolt a haszna, de a két félévben összesen heti hat óra politikai gazdaságtannak aligha. Főleg politika volt, nem gazdaság. Így aztán egymást érték a vizsgák. Péter egyszer érezte, hogy képtelen tanulni és megbukik: amikor először csalódott nagyot, abban a már említett, nem szőke, hanem barna lányban. (Szerette volna, ha szőke, és akkor róla szólt volna Juhász Gyula *Milyen volt szőkesége...* kezdetű verse.) Bár a fiú vizsgaidőszakban is járt otthon, A. O. nem szólt semmit, csak búcsúlevelet írt neki. Tizenhat évesen még nem gondolt arra, milyen hatással van

egy már felnőtt férfira egy váratlan szakítás. Persze tizenhat évesen is félig gyerek volt még.

A következő évi filozófiatörténetnek és a marxizmussal telített logikának is volt értelme, de az összesen négyórányi dialektikus materializmusról Péter és nem csak ő, szívesen lemondott volna. Szerencséjére a későbbiekben már sem történelmi materializmusból, sem a két félévben heti nyolcórás tudományos szocializmusból nem kellett előadásokat hallgatnia, csak minden félévben vizsgáznia. A Szlavisztikai Intézet igazgatójának, egy személyben az egyetem rektorának egyik ajánlatát örömmel elfogadva a III. évfolyamtól lengyel nyelv és irodalom szakos lehetett a testvérvárosban, Lublinban. (A másik ajánlat az ukrán szak volt Kijevben. Ott tanult évfolyam- és szobatársa, majd barátja, akitől megtudta, hogy az ukrán fővárosban igen sokan oroszul beszélnek.) Mivel a Magas Minisztérium malmái lassan öröltek, eltelt vagy két hónap, maradt a 2. félévi kezdés. A lengyelül még gyengén beszélő fiút, akinek fejében persze megvoltak a szlavisztikai alapok, ott nagylelkűen II. évesnek vettek fel. Így szerzett a Debrecenben szükséges öt helyett hat év alatt két, mint mondta „különbejárátú” egyetemi oklevelet.

Erről azonban bővebben később esik majd szó, mert a két egyetemen részben egy időben folytatott tanulmányainak és maguknak a magyar- és lengyelországi viszonyoknak összehasonlítása a mai fiatalok számára érdekes korrajz is. Itthon a marxizmus összetevőiből a logikával együtt a fiatalember többször kapott jelest, mint négyest, pedig ezeket nem valami lelkesen, de éppen ezért kétszeres erőbedobással tanulta. Ezeknek a tárgyaknak a többségét egy olyan házaspár oktatta, amelynek tagjai vasárnaponként a fő római és görög katolikus templom közelében figyelték, hogy az egyetemisták közül kik járnak oda. A hálóteremben lakók közül néhányan először meglepődve találkoztak össze a két istenháza egyikében és bizonyára a református Nagytemplomban is.

A szívesen tanult magyar nyelvészeti tárgyakkól, minden igyekezete ellenére az egyik professzortól jelest soha, négy alkalommal pedig négyest kapott, és neki köszönhetette egyetlen közepesét. Mindig negyedórás késéssel kezdte, de a kicsengetéskor pontosan fejezte be előadásait. Kezdetben mindenki csodálta, hogy fejből, így viszont egy-egy témáról gyakran igen keveset mondott, ám erre a vizsgán nem emlékezett. A hármast úgy írta be, hogy megkérdezte: „Csak ennyi?” Az ügyesebbek kritikus megjegyzéseket építettek be feleletükbe gyakran szapult elődjéről, Bárczi Gézáról. A városban a már Budapesten oktató és nagyhírű kutatóról neveztek el utcát, volt debreceni kollégájáról nem. Féltek tőle a hallgatók. Péter kétszeri magyar nyelvészeti szigorlatán kapott „elégítélet”: a két-két félévi tananyagból jeles osztályzatot a vizsgabizottságtól. A komor ember egyetlen humoros kérdésére emlékszik, amelyet a szobájába belépő, a felelete előtt jegyzetelni szándékozó szobatársa izgalmaiban feltett: „Professzor Úr, papírt kaphatnék?” Íme a válasz: „Mi az, papír nélkül le sem tud ülni?”

Barta János és Bán Imre irodalomprofesszorok nagy műveltségű, könnyebben megközelíthető és megértő emberek voltak. Nem véletlen, hogy nevüket

a város egy-egy utcája is őrzi, ahogy a Csokonai életművének méltatását soha, egyetlen előadásán el nem mulasztó Juhász Gézáét is. Nem rajtuk és nem a fiatalabb tanárokon múlt az, hogy olyan írók és költők alkotásainak ismerete nélkül is lehetett magyar szakos diplomát szerezni, mint Mécs László, Márai Sándor, Wass Albert, Weöres Sándor, Pilinszky János vagy a határainkon túli költők.

A szépirodalmi szövegek megismerését és nem elsősorban az irodalomelméleti megközelítést tartotta fontosnak Barta és Bán professzor. Természetesen voltak orosz szakos tanárok is, akik Péter debreceni tanulmányai idején és később egyaránt nagy hatást gyakoroltak rá, mint tanárok, kutatók, vezetők vagy magánemberek.

A Debrecenben még fiatal orosz szakon sokáig egyetlen professzor volt. A felvidéki születésű, Prágában, Budapesten és Svájcban tanult Sulán Bélát „felülről”, a Minisztériumból küldték, és hamarosan rektor lett. Az egyetem oktatói számára nem volt könnyű ember. Nem ismert lehetetlent, természetesen tartotta, hogy hallgatói párhuzamosan tanuljanak két, köztük egy külföldi egyetemen. Igazi szlavisztikai intézetet szervezett, a közeli nyelvrokonságból kiindulva. Igaza volt, hiszen szláv nyelvű szomszédunk több van, mint más, sőt az előbbieket szomszédságában is élnek ilyen nyelveket beszélő népek. Voltak *Szláv népek és nyelvek* című előadások, és hogy a tudományt se lehessen klerikalizmussal vádolni, Ógyházi helyett akkori elnevezése szerint Ószláv nyelv. Létrehozta és szerkesztette az intézet *Slavica* című idegen nyelvű évkönyvét, amelyre külföldön is figyeltek. Több olyan oktatót, köztük hazánkban élő oroszokat alkalmazott, akik ajánlott tárgyként egy másik szláv nyelvet is tanítottak. Ezek száma, igaz, nem egy időben akkor is fél tucat volt, ha az egységesnek tartott szerb-horvátot egy nyelvnek vesszük.

A lengyel volt a legnépszerűbb, Péter is ezt tanulta Dombrowszky Józseftől, akinek felmenői nevükből ítélve valaha lengyelek voltak, de nyelvüket kezdőként neki is tanulnia kellett. Ezt a nevet minden lengyel ismeri, mert nemzeti himnuszuk refrénje: „Fel, fel, Dąbrowski, Zászlódat bontsd ki...!” Ebből az 1797-ben írott lelkesítő versből lett, amelynek dallama az eredetileg népi, majd társasági táncé, a mazurkáé. Dąbrowski tábornok a Lengyelország függetlenségéért a cári birodalom ellen harcolt, majd az ellene Napóleon által indított háborúban. (Csak zárójelben: Nem untatni akarjuk az olvasót, hanem levonni a következtetést: aki egy szláv nyelvet jól megtanul, könnyebben vagy nehezebben a többit is megérti. „Dombró bácsi”, mint más esetekben is, közérthetően magyarázta meg, hogy a hadvezér neve csak lengyel lehet, mert az *ą* betűvel jelölt **om** vagy **on** orrhangok hiányoznak a többi szláv nyelv megfelelő szavaiból, például az orosz Дубровский, azaz Dubrowszkij névből, Puskin verses regényének címéből. Más szlávoknál a végén a **j** maradt le. Helyette a megfelelő cseh név, a Dubrovský végén hosszú *í* hang van, a szlovák Dubrovskyban pedig rövid *i*. A lengyelek a végén *i*-t írnak, mert náluk az *y* hangértéke más, hasonló az orosz **ы**-vel írt hanghoz. A **v** betűt csak idegen szavakban használják. És

miért nem az **a** betűnek van „farka”, nem az **o**-nak? Mert valamikor a még közös szláv nyelvben **am** vagy **an** hang volt ezen a helyen.)

Dombrovszky tanár úr soha nem beszélt magáról, Péter is csak évtizedek múlva olvasott róla a *Pedagógusok arcképcsarnoka* (2006) című debreceni kötetben. A még magyarországi Nagyváradon született, ahol megtanult románul. Külföldi rádióadásokat hallgatott, még hadifogolyként ott levő oroszokkal és külföldről való nevelőnőkkel beszélgetett. Anyagiak híján apjával együtt bútorfestő volt. Magánúton járta ki a gimnáziumot. Autodidaktaként úgy megtanulta az európai világnyelveket, hogy eredetiben olvasott regényeket. Magánórák adásával tartotta fenn magát, és folytatta a nyelvtanulást az újlatin és a szláv nyelvekkel, sőt a klasszikus nyelvek sem maradtak ismeretlenek számára. A katonaságnál tolmács volt, hazánk „felszabadulásakor” Vorosilov marsallnak is fordított. 1947-ben, harmincöt évesen érettségi nélkül, úgy vették fel angol-orosz szakra, hogy professzorok tanúsították: öt nyelven kitérően beszél. Egyszerre tanult és 1949–50-ben már tanított, 1959-ben doktori szigorlatot tett, és a következő évben elkészült kandidátusi disszertációja is. Nem lépett be a Magyar Dolgozók pártjába és utódjába, ami pedig az orosz szakon szinte kötelező volt, és nem rejtette véka alá a másokétól eltérő véleményét. Csak 1976-ban lett professzor, és soha nem vezetett tanszéket. Több helyre hívták egy évre vendégprofessornak, de erre csak egyszer, három évvel nyugdíjba menetele előtt, Klagenfurtban kapott lehetőséget.

„A tanítás volt a mindene, hallgatók egész nemzedékét nevelte, tőlük keménységet, kitartást és színvonalat követelt. Diákjai rendszeresen felkeresték, s ő bármikor örömmel szakított időt arra, hogy konzultáljon velük” – vélekedett róla újságíró fia, akivel alighanem minden egykori tanítvány egyetért. Élvezettel, kedélyesen magyarázta az ószlávnak nevezett nyelvet is, annak az oroszéval egyező és különböző főnévragozását. Azt tekintette fontosnak, hogy ez az orosz nyelv alapos elsajátításának eszköze, és segíti más szláv, sőt más közös gyökerű európai nyelvek tanulását. Péternek Lublinban nemcsak érteni, hanem gyorsan beszélni is meg kellett tanulnia lengyelül. Ebben segített az ott ógyházinak hívott nyelv ismerete és az összehasonlító szemlélet, amelyre Debrecenben szert tett. És mert a gimnáziumban latint tanult, sőt érettségizett is belőle, sokat segített a lengyelek által használt rengeteg latin szó, náluk ugyanis a magyarral ellentétben nem volt nyelvújítás. Gyakran nem szalonképes szavakat is alkotva viccelődünk a már a 9. században írásban használt, a beszélők számára régen kihalt nyelv és az orosz alapján rekonstruált, feltételezett ósszláv formákkal. Könnyű volt bármelyik szláv nyelvet tanulni.

Péter debreceni tanulmányai idején Iglói Endre, főleg a lányok számára „Igor herceg”, későbbi professzor volt az orosz tanszék vezetője és rektor helyettes is. A sors nem kényeztette el, árvagyerekként rokona, majd a leventeszervezet nevelte. Inkább az öregek tudják, hogy az fiúk katonai előképzését és nemzeti szellemű nevelését szolgálta. Az ország 1944-es német megszállása után, a már nyilvánvaló háborús vereség ellenére a leventéket is a szovjet frontra vezényelték.

1948-ig tartó hadifogságának a jövőjét meghatározó haszna ott szerzett orosz nyelvtudása volt. Sok területen szerzett oktatásszervezői és vezetői tapasztalatait, és munkabírását Péter is nagyra értékeli. A debreceni Református Kollégiumban tanítóként végzett, Egerben orosz szakos általános iskolai, a budapesti Lenin Intézetben középiskolai tanári diplomát szerzett. Mielőtt a Kossuth Egyetemre került, tanított tanyai iskolában és felső tagozatban, majd középiskolákban. A még gyerekcipőben járó orosz szak egyetemi színvonalú megszervezése, tudományos munka végzésére is alkalmassá tehető oktatók kiválasztása igen sok energiát követelt.

Az Igor herceg név korántsem csak Iglói tanár úr jó megjelenésének volt köszönhető, hanem inkább annak, hogy kedvenc témája az Ének Igor hadáról című 12. századi hősi eposz volt. (Első magyar fordítása a 19. század közepéről való, a Képes Gézáé 1956-ból.) Tárnya Igor fejedelem 1185. évi hadjárata a polovecek, vagyis a rabló, nomád kunok elleni meggondolatlan támadása, amely seregének megsemmisítő vereségével végződött. Ő maga is fogságba került, de sikerült megszöknie. A becsvágyó herceg nem ért oda időben a kijevi nagyfejedelem által az egyesült keleti szláv csapatok győztes hadjáratára. A szövegben többször ismétlődik egy hasonlat: „Mert Bojan, a varázsló, ha dalt akart zengeni valamiről, erdei egérként futott a fán, *szürke farkasként* a földön”; „pogány polovec! Gzak fut, mint *szürke farkas*”; „Futott Igor herceg [...] Felpattant a gyorslábú lóra, *szürke farkasként* ugrott le róla.” Hogy az „Igor herceg” felkeltette a hallgatók érdeklődését és valóban elolvasták a művet, bizonyítja egyikük versének az évfolyam műsoros szakestjén oroszul elhangzó humoros kezdő mondata: „*Szürke farkas* fut a futballpályán.” Részleteket is hallgattunk Borogyin *Igor herceg* című operájából, aztán azokból is, amelyek Puskin drámáiból születtek. Verses művek részleteit Péter szívesen megtanulta, és a következő félévekben rájött, hogy sok 19. századi irodalmi művet érdemes elolvasni. Kár, hogy egyes 1917 utáni írókról, nemcsak a két első orosz Nobel-díjasról, hanem például Bulgakovról szó sem esett

1962-ben Péter is elkezdett a nyilvánosságnak, a havonta megjelenő, stencilezett, ma már azt mondjuk, sokszorosított *Egyetemi Élet*nek írogatni. Film- és színházi kritikát, még budapesti előadásokról is, mert voltak kirándulni a fővárosban. Megjelent egy elbeszélése, amelyet magyar-történelem szakos évfolyamtársa nagyon megbírált, mert nem volt realista. Igaz. És megjelent egyetlen műfordítása oroszról: az akkoriban hazánkban is népszerű Jevtusenko verse, az *Itthagynak anyáink...*

1962 januárjában végre utazhatott Lublinba, hogy elkezdje lengyel szakos tanulmányait. Természetesen nem az 1918-ban, Lengyelország függetlenségének visszaszerzésekor alapított Lublini Katolikus Egyetemen, hanem a Maria Curie-Skłodowska nevét viselő, 1944-ben, a „felszabadulás” évében létrehozott intézményben. (A világhírű tudósnek annyi köze volt Lublinhoz, hogy apai nagypapját mint tanítót ott nagyra becsülték.) A város büszke volt a kétszeres Nobel-díjas asszonyra, aki az Oroszországhoz tartozó területen levő Varsóban

született, ott érettségizett, de mert nő volt, és lengyel, nem tanulhatott az orosz egyetemen.

A nagy kerülőúton, Pozsonyon, cseh városokon, majd a lengyelországi Katowicén keresztül Varsóig közlekedő vonat a nagy hó miatt többet késett, mint a hivatalos menetideje volt. Péter már nem emlékszik, hogyan, de átjutott arra a pályaudvarra, ahonnan este, éppen lassú személyvonattal tovább utazhatott Lublinba. Felkeltette a fülkében ülő, a magyarokkal rokonszenvező házaspár érdeklődését, már amennyire ment, beszélgettek. Nem minden országban fordulna elő, hogy egy idegent taxival elvigyenek a leendő szállásául szolgáló diákokthozig. Éjszaka lévén ott nem számítottak az érkezésére, de lefektették egy szobába. Másnap megjelent a lakótársául kijelölt fiú. Megérdemli, hogy a neve se hiányozzon: a III. éves Jan Mazur (későbbi nyelvészprofesszor), aki azután elment vele a bölcsészkar dékánjához. Kiderült, hogy Péter egész jól érti Jant, de neki tolmácsolnia kellett – lengyelről lengyelre –, hogy a dékánnal zöldágra vergődjenek. A beszélgetés vége az lett, hogy bár Sulán professzor nem így gondolta, „csak” II. évesként kezdhette el ottani tanulmányait.

Péter a diákokthozban, földszinten, mint kivételezett külföldi kétszemélyes szobában először Jannel együtt lakott. Megszokta a kényelmet, ezért amikor a következő évben odaköltöztettek egy mikrobiológusnak tanuló mongol fiút és lengyel társát, kérte, hogy saját évfolyamtársával, Czesław Kosyllal kerüljön egy kisebb, de kétszemélyes szobába. (A lengyel fiatalemberből ugyancsak nyelvészprofesszor lett, sőt három évig tanított Debrecenben a lengyel tanszéken.)

Lublinban beszámították a debreceni egyetemen tanult ószlávot, azaz óegyházi szlávot és az általános tárgyakból szerzett érdemjegyeit. Mekkora különbségek voltak a debreceni és az ottani képzés között! A politikai gazdaságtan Lublinban sem hiányzott, de külön tantárgyként nem szerepelt a dialektikus és történelmi materializmus, valamint a tudományos szocializmus, mindezek Debrecenben több órában, mint a lengyel egyetemen. Ott viszont bőven voltak *A marxista filozófia és a társadalmi fejlődés elméletének fő kérdései* elnevezésű tárgyból előadások, sőt szemináriumok is. Kivételes eset, hogy Péter egyik mogorva tanára kijelentette, ő nem nyelvgyakorlatokat tart. Ezekre az órákra valóban azért járt, hogy jobban megtanulja ezt a szaknyelvet is. A világnézeti órák hatásáról sokat mond, hogy vasárnaponként tömegek igyekeztek a közeli katolikus egyetemi templomba. Közben az új állami egyetemváros szép parkjában gyönyörködve sétált Péterék intézményének jogászprofesszor rektora. A hallgatók illedelmesen köszöntötték. Nálunk mi lett volna?

Országunk Illetékes Emberei talán még azt is kifogásolták volna, hogy Lublinban egyházi intézmény könyvtárába jártunk. Azért tettük, mert a katolikus egyetem könyvtárának állománya gazdagabb volt. Kár, hogy Péter nem tudta, hogy gyakran megfordult ott az etika professzora, Karol Wojtyła. Szívesen megismerkedett volna a leendő lengyel pápával, aki sokáig tanított az intézményben.

Az ottani egyszakos képzésben többet lehetett tanítani nyelvészetből és irodalomból, de a debrecenieknél így is alacsonyabb volt a kötelező órák száma. A két utolsó tanévben a tanárok saját kutatott témáikról adtak elő. Ilyen volt Lev Tolsztoj és Henryk Sienkiewicz munkásságának összehasonlítása. (Azért is szót érdemel, mert az orosz írók jelölték a Nobel-díjra, a lengyel, elsőként honfitársai közül. Meg is kapta.) A lengyel egyetemek oktatói önállóbban választhatták meg előadásaik témáit, igaz ez egyes tantárgyak ismétlését is eredményezte.

Alaposan meg kellett ismernünk a verstant, a poétikát, a stilisztikát, amelyeket Jerzy Świąch tanársegéd oktatott. Hamar bizalmába fogadta a fiút, és megmutatta neki Adam Ważyk versét. Első és harmadik strófája megmaradt emlékezetében:

Veletek voltam aznap, mikor a Bem szobornál
magyar és lengyel zászlók alatt ujjongtatok.
Nem tudom, közületek ki él még és ki holt már
midőn elnémult minden, csupán a tűz ropog.
Mi, lelkiismerete a történelemnek,
hallgatunk – államérdek ez a beszéd...
Hol a felkelők hamván keserű füst terjeng,
a végső mítosz összedőlt. De Bem emléke ép.
(Gömöri György fordítása)

Vajon akkoriban hány magyar egyetemi oktató hívta volna fel egy külföldi diák figyelmét hasonló, megjelent, de évtizedekig elhallgatott 1956-os témájú versre? Tudjuk, a magyar forradalom példájául az akkor nyáron Poznańban történt, szerencsére kevesebb véráldozattal járó események szolgálták.

Péter számos lényeges különbséget figyelt meg a magyar- és lengyelországi viszonyok között. Meglepte, hogy ott vannak többszázezer lakosú városok, és hogy a közénk nem tartozó Lublin is népesebb Debrecennél. Sok helyen megmaradtak a régi nagy reneszánsz, barokk és klasszicista városbelsőik. Hogy Varsó Óvárosa fiatal, mert romokból kellett felépíteni, és stílusuk láttán könnyű megmondani, milyen városokat kaptak vissza a lengyelek a 2. világháború után Németországtól. Nem volt nehéz volt megállapítani, hogy arányukat tekintve a lengyelek sokkal többen járnak templomba. Ez persze nem mindig jelent mély vallásos hitet, de szorosabb kapcsolatban áll a nemzeti érzéssel. Már akkor derengeni kezdett benne a gondolat, hogy a lengyel politikai vezetők elsősorban lengyelek voltak, és csak másodsorban kommunisták. Nálunk fordítva. Az 1960-as években még a fiatalokban is igen élénken élt a németellenesség. Az oroszellenesség is, de ezt társaságban, nagyobb közösségben kevésbé mutatták ki. Egyszer lublini hallgatók csoportjával egy közeli reneszánsz városba kirándult. Erődítménye mellett a 2. világháború idején a németek ezrével végeztek ki lengyeleket, köztük zsidókat, hogy sajátjaikat telepítsék oda. Péter beletörölte sáros

cipőjét a fűbe, ami elég volt egy fizikushallgató lánynak, hogy véget vessen jól alakuló ismeretségüknek.

A szovjet befolyás nem érvényesült olyan erősen, mint nálunk. Lengyelországban az állampárton kívül még kettő működött, igaz, „hazafias népfrontos” szövetségben. A fiataloknak viszont három önálló szervezete létezett: a nem kommunistának nevezett szocialista, a falusi ifjúságé és egy politikamentes. Ennek vezetői öntevékenyen végezték munkájukat, szerveztek rendezvényeket, kirándulásokat, köztük külföldieket, persze nem Nyugatra.

Az állami egyetemnek volt közösségi háza, magyarul Diákkunyhó, benne hatalmas étkezdével, színház- és egyben moziteremmel, cukrászdával és az ifjúsági szervezetek irodáival. A városban két színházba lehetett járni, de az egyetem jóvoltából működött *Színházi stúdió* is. Bérelt autóbusszal varsói színházakba utaztunk. Jártunk például a Nagyszínháznak hívott operaházban, ahol megnéztük-meghallgattuk Moniuszko legismertebb operáját és *A diótörőt* is. A lublini mozik hetekig vetítettek nyugati filmeket. Péter jól emlékszik, mennyi ideig kellett várnia, hogy jegyet kapjon az amerikai *A hét mesterlövészre*. Ha igaz, ott látta először az *Elfújta a szél* címűt is.

Voltak „táncstek” és álarcosbálok. Az egyik úgy belevésődött Péter emlékezetébe, hogy máig benne maradt. Megismert egy kéményseprőnek öltözött mikrobiológia szakos helybeli lányt, aztán annak családját is. Amikor a fiú már Debrecenben élt és E. is befejezte tanulmányait és más városban dolgozni kezdett, ott találkoztak. Sokáig leveleztek, majd Péter meghívta Magyarországra, Debrecenbe és Sárospatakra, a szüleihez. A lány ott külön szobában aludt. A fiú feleségül kérte, de E. azt mondta, nem tudna külföldön élni. Kivételesen szaladjunk előre a jövőbe! Nem sokkal azelőtt, hogy Péter megnősült, ő férjhez ment. Párja a 70-es évek végén szerepet vállalt a Szolidaritás mozgalomban. Miután azt betiltották, ezekhez hasonlóan hosszabb időre internálták. Szabadulásakor az Illetékes Hatóság közölte vele, hogy családjával együtt kap az egész világra érvényes útlevelet, oda mehetnek, ahová akarnak, de vissza nem jöhetnek. A következő évtized végén ezt már megtehették volna, de idegenben, Kanadában maradtak. Vegyes házasságból való unokáik már nem igen tudnak lengyelül. Péterék sokáig leveleztek, E. 1991-ben még küldött fényképeket.

A debrecenihez képest Lublinban kevés vizsga volt. A fiatalember kettővel többször kapott „jó” osztályzatot, mint „nagyon jó” minősítést. Az utóbbit először III. évesként, a következő tanévben már kettőt. Végül lengyel-orosz összehasonlító nyelvészeti témájú diplomamunkájára is a legjobb osztályzatot, sőt az évfolyam legjobb dolgozatáért járó díjjal szerzett *magister* címet. 1966 júniusában, bízva az otthoni intézetigazgató ígéretében, az orosz szakon tanársegédi állásban reménykedve utazott végleg haza, hogy Debrecenben készüljön a szeptemberi ottani államvizsgákra. Tervezgette, hogy sokat segít majd a városa és Lublin közötti kulturális együttműködés erősítésében, amely akkoriban élénkült fel, de kezdete valójában a lengyeleknek a magyar '56 iránti rokonszenvében keresendő. Innen is küldtek vért és más segítséget Magyarországra.